

REVIEWS, BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Dumitru Bleoancă, *Statutul social al militarilor armatei române în perioada 1878-1914*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2014, 374 p.

Lucrarea *Statutul social al militarilor armatei române în perioada 1878-1914* a fost elaborată de către Dumitru Bleoancă (1968-2007), absolvent al Facultății de Istorie – Universitatea București, muzeograf la Muzeul Militar Național “Regele Ferdinand I”, istoric la Fundația “Societatea Română pentru Protecția Bunurilor Culturale”. Această lucrare a fost teza sa de doctorat, susținută în anul 2003, la Universitatea din București. În prefața acestei noi ediții, profesorul univ. dr. Adrian Cioroianu, coleg de facultate cu autorul, după zăgăvirea amintirilor facultății și a regretul pentru decesul timpuriu al lui Dumitru Bleoancă, subliniază importanța acestei cărți - o imagine a evoluției armatei române în intervalul 1877-1914 și a modernizării complexe a statului român.

În *Introducere*, autorul creionează un scurt istoric al armatei române în anii Regulamentului organic, ai Unirii Principatelor Române, evoluția ei de la Războiul de Independență la Primul Război Mondial, amintind, pentru început, de înființarea unităților militare permanente, adecvarea structurilor organizatorice la exigențele militare europene.

Lucrarea este structurată în 11 capitole, care dezvăluie numeroase aspecte cu privire la organizarea, îndatoririle și evoluția armatei române în perioada 1878-1914. Abundența surselor istorice și, desigur, relevanța acțiunilor, l-au determinat probabil pe autor să insiste mai mult pe istoria ofițerilor și mai puțin pe cea a ostașilor de rând. În primul capitol, *Tradiție și modernitate în organizarea armatei române în context european*, autorul prezintă conducerea (Ministerul de Război, Marele Stat Major înființat în 1882, Marele Cartier General în perioada 1878-1914), structura (infanteria, cavaleria, artileria) și organizarea armatei române pe baza legilor din anii 1868, 1872, 1874, 1882, 1908, 1910. În perioada 1868-1884, armata română a avut o organizare clasică: armata permanentă și cea teritorială, fiecare cu rezerva ei, milițiile, garda orășenească și gloatele. În 1910, conform legii de organizare a armatei, sistemul militar românesc cuprindea: armata activă, rezerva și milițiile. Urmează informații privind recrutarea militarilor (serviciul militar era obligatoriu, de la 21 de ani, recrutați prin *chemări*), durata serviciului sub arme (4-6 ani), dotarea (progrese tehnice: mitraliere, puști, carabine, tunuri, telegraful automat, aerostația, zeppelinul, distrugătoare), bugetul și efectivele militare (în creștere). Pentru argumentare și exemplificare, autorul a realizat și tabele comparative pe state europene, de exemplu cele cu categorii ale armatelor europene (pp. 29-30), cu ponderea efectivelor mobilizate în timp de pace și de război (pp. 44-45), cu bugetele militare (pp. 46-47).

În capitolul al II-lea, autorul prezintă îndatoririle militarilor români, cu referiri la gradele militare (general de divizie, general de brigadă, colonel, locotenent-colonel, maior, căpitan, locotenent, sublocotenent, subofițer, caporal, soldat), proveniența, promovarea, drepturile materiale. Autorul scrie și despre pregătirea militarilor, adică

despre instrucția, manevrele – generale sau regale și parțiale -, serviciul administrativ executat de trupele teritoriale ale armatei române (dorobanți, călărași și artilerie), mobilizarea (generală și parțială, regională și națională), și diverse informații privind participarea României la *războiul-fulger* - al doilea război balcanic din 1913 (vezi p. 85).

În următorul capitol, autorul realizează o descriere a cazărmilor, prezentând istoricul, arhitectura și componentele construcțiilor. Sunt menționate tipuri de construcție de cazărmi: patrunghiular (cu curte interioară și închisă în toate părțile), liniar (cazărmi dintr-o singură clădire și cele cu aripi la extremele construcției), iar după 1878, noi modele arhitecturale (tipul *descentralizator*, tipul *artilerie*). De asemenea, sunt descrise componentele cazărmii: dormitoare, pavilionul de comandă și servicii administrative, pavilionul pentru asigurarea hranei și a aprovizionării, infirmeria, magazinul pentru păstrarea echipamentului și muniției, corpul de gardă și arestul, atelierul, grajdurile, manejul, infirmeria veterinară.

Următoarele cinci capitole (IV–VIII) sunt rezervate istoriei ofițerilor armatei române, cu referiri la diverse aspecte: proveniența și calitățile, pregătirea în țară și în străinătate, existența în cazarmă și în garnizoană, viața privată și cea militară, situația din război. Astfel, aflăm că la începutul organizării armatei române (1830-1848), ofițeri puteau deveni doar fiii de boieri de rangul II și III, trebuiau să aibă 21 de ani, să fie absolvenții școlilor militare, să aibă șase calități esențiale: simțul datoriei, iubire de patrie, credință în Dumnezeu, abnegație, hotărâre și curaj personal.

Educația militarilor este analizată amănunțit, la nivel de sat și de oraș, precum și în străinătate (autorul prezintă și o statistică a ofițerilor români cu studii în diferite state europene - p. 132). Sunt evidențiate tradițiile și noile realități ale învățământului militar românesc, de asemenea concursul pentru trimiterea la studii, controlul, aprecierea și notificarea cursanților. Bazându-se pe regulamentele pentru garnizoane, autorul descrie situația ofițerilor în cazarmă, alegerea garnizoanei, a locuinței și instalarea, relațiile ofițerului cu subordonații, cu camarazii de același grad, cu superiorii, gradele ofițerești, statutul și poziția ofițerilor, promovarea, drepturile materiale (vezi tabel cu soldele ofițerilor în perioada cercetată - p. 165), pedepse (disciplinare și penale, urmate, de regulă, de degradarea militară conform Codului Justiției Militare), recompense (felicități, citații, decorări, învoiri, concedii) și uniforme ofițerilor (patru ținute obligatorii: de zi, de serviciu, de campanie și de ceremonie).

Autorul nu evită să menționeze și implicațiile ofițerilor români în viața politică (ofițerii activi nu aveau dreptul de a candida pe listele electorale, dar puteau participa la activități culturale, patriotice), în conflictele sociale (*pacificarea satelor* în anul 1907), descrie viața ofițerilor în garnizoană, dar și în orașe, în locuri publice, în diferite vizite (de etichetă și intime). Alte informații sunt despre participarea ofițerilor la piese de teatru, la concerte, la nunți, baluri, serate, la dueluri.

Sunt surprinse și istorii despre raporturile ofițerilor cu viața cultural-științifică a societății românești. De apreciat că autorul a descoperit informații importante referitoare la anumiți ofițeri care s-au afirmat în diferite domenii cultural-științifice, printre care remarcăm pe locotenentul de marină Eugeniu Botez (Jean Bart), locotenent-colonelul Iancu Alecsandri, căpitanul Victor Bilciurescu, generalul George Brăescu în literatură, generalul Gr. Cantacuzino în istorie, locotenent-colonel Constantin Căpităneanu, gen. Scarlat Panaiteșcu în geografie, generalii de brigadă Ștefan Burileanu și Scarlat Panaiteșcu în matematică, locotenent-colonel Constantin Căpităneanu în astronomie, generalii medici dr. Ilie Antonin, N. Popescu-Zorileanu în medicină și mulți alții.

Totodată, a evidențiat și ofițeri aleși membri ai Academiei Române, precum generalii I. C. Brătianu, C. I. Barozzi, Gr. Crăiniceanu, C. N. Herjeu, George Arion, Ștefan Fălcoianu, Zaharia Petrescu.

Inspirându-se din lucrări de epocă, autorul a elaborat un amplu și detaliat tablou al vieții cotidiene a ofițerului român, informând cititorii cu privire la aspectul exterior al ofițerilor, salutul militar și salutul în societate, chiar și despre gesturile, prezentările, conversațiile, instruirea și scrisul ofițerilor, cărțile de vizită, locuința, timpul liber (frecventarea bibliotecilor, teatrelor, saloanelor, cafenelelor), învoirile, permisiile și concediile, folosirea banilor, ofițerul în calitate de camarad, de profesor, grija sa față de trupă, controlul executării ordinelor ș.a.

În capitolul despre situația ofițerului în război, autorul demonstrează importanța respectării disciplinei militare, îndatoririle ofițerilor la conducerea trupelor în perioada confruntărilor militare, aprovizionare și hrănirea armatei în campanie (rația normală, excepțională, de rezervă), aprovizionarea cu echipament (îmbrăcăminte și încălțăminte), cu muniție și armament, starea igienică și bolile militarilor (epidemia de holeră de la sfârșitul campaniei din 1913).

Lucrarea cuprinde o interesantă și argumentată secțiune despre ceremonii militare și portul decorațiilor. Sunt prezentate manifestațiile organizate cu ocazia sărbătorilor naționale: 24 Ianuarie – Unirea Principatelor Române, 10 Mai – Ziua Națională a României. De exemplu, în ziua de 10 Mai se organizau numeroase festivități: defilarea trupelor sub conducerea lui Carol I, slujba religioasă la Catedrala Mitropoliei, ceremonia benedictiunii coroanelor, discursuri oficiale la Palat, defilarea delegațiilor județene și comunale, ospățul dat de Primăria Capitalei, plimbarea Familiei Regale și a nobililor oaspeți prin Bucureștii iluminați de seară.

Capitolul al X-lea este despre cariera militară și statutul ofițerilor în rezervă, în retragere și al veteranilor. Aflăm că în timpul carierei, ofițerii se puteau afla în următoarele poziții: de activitate, disponibilitate, rezervă, reformă și retragere. Din analiza Legii și a Regulamentului pentru înaintarea în armată, autorul prezintă procesul avansării în cariera militară: în funcție de vechime sau la alegere, întemeiată pe aprecierile șefilor. Apoi, se evidențiază că statutul ofițerilor în rezervă (foști ofițeri activi, foști subofițeri, voluntari, ofițeri trecuți în poziție de reformă) și în retragere era puternic influențat de situația lor socială. Ofițerii veterani, mai ales după anul 1900, s-au implicat în viața culturală a țării, înființând diferite asociații sau cluburi.

În ultimul capitol, *Corpul ofițerilor în armatele moderne. Realitățile din jur*, autorul realizează o perspectivă militară mondială a perioadei 1878-1914, ilustrând demonstrația sa cu două tabele privind școli și academii militare, respectiv soldele anuale ale gradelor ofițerești în anul 1910, în mai multe țări din Europa și Asia.

Autorul a utilizat o bibliografie foarte bogată și diversă, în special documente, memorii, lucrări de epocă, evidențiată prin notele din subsolul paginilor (de exemplu, numeroasele trimiteri bibliografice de la nota 105, p. 83, referitoare la politica României în timpul războaielor balcanice) și la finalul lucrării. De apreciat utilizarea constantă a documentelor păstrate de Arhivele Ministerului Apărării Naționale, Arhivele Naționale, a legislației epocii – în mod deosebit “Monitorul oastei” (foarte des menționat, având în vedere integrarea de legislație militară), “Monitorul Oficial”, legi și regulamente ale Ministerului de Război, corespondență și presă de epocă (*Albina românească*, *Curierul românesc*), literatura de specialitate din România (Constantin Bacalbașa, Constantin C. Giurescu, Ioan Scurtu, Gh. Buzatu) și din alte țări (mai ales, Franța, dar și Marea

Britanie, S.U.A.). De apreciat, apelul la autori contemporani, în special la lucrările și memoriile lui Carol I, generalului Radu Rosetti, maiorului Dimitrie Cantea, generalului Angelescu, locotenent-colonelului I. Popovici, generalului Alex. Hiottu, colonelul C. N. Herjeu, Alexandru Averescu, Franz Rieger, contelui Max Caccia, Ionom Const. Nazarie, căpitanului George Brăescu, Constantin Argetoianu, Take Ionescu și mulți alții.

Ar fi fost utilă și o listă cu numeroasele abrevieri, acestea fiind explicate, de obicei, doar la prima mențiune sau la fiecare capitol, majoritatea neconvenționale, personale: Arh.N – Arhivele Naționale (dar și A.N. la p. 81), M.of. – “Monitorul Oficial”, M.o. – “Monitorul oastei”, FIMPR – *File din istoria militară a poporului român*, DIMPR – *Documente privind istoria militară a poporului român*, CPM – “Cercul publicațiilor militare”, AAR – *Analele Academiei Române*, Rdl – “Revista de istorie”, RM – *România Militară* -, R. Arm. – “Revista Armatei”, RI – “Revista Infanteriei”, R.R.M.- *România în războiul mondial 1916-1919*, D.A.D. – “Dezbaterile Adunării Deputaților”, DS – “Dezbaterile Senatului”, SMMIM – “Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, ASR – *Anuarul Statistic al României* și altele. De asemenea, imaginea și valoarea lucrării ar fi fost sporite prin integrarea unor poze, de exemplu, cu uniforme, decorații sau fotografii ale unor personalități militare.

Statutul social al militarilor armatei române în perioada 1878-1914 reprezintă o sinteză de referință în istoriografia română, datorită tematicii sale semnificative și importante pentru istoria statul român în formare, a prezentării sistematice, organizate și argumentate a sistemului militar românesc, pe baza a numeroase surse istorice din epocă.

Monica Negru

Maria Regina României, Jurnal de război 1916-1917. Precadat de însemnări din 1910-1916. Ediție îngrijită și prefață de Lucian Boia, București, Ed. Humanitas, 2014, 502 p.

În noiembrie 2014 a apărut la Editura Humanitas cartea *Maria Regina României. Jurnal de război 1916-1917*, ediție îngrijită de istoricul Lucian Boia. Această ediție este o traducere românească din limba engleză, realizată de Anca Bărbulescu, a însemnărilor zilnice ale reginei Maria.

Lucrarea debutează cu un text care nu face parte din jurnal, ci din amintirile reginei din perioada copilăriei și ai primilor ani în România, până la nașterea principelui Carol, scrise în intervalul 1910-1916, atunci când Maria nu-și pusese în gând să scrie un jurnal: “Simt dorința de a-mi așterne pe hârtie amintirile, ca să mi le pot rechemă în minte în anii ce vor urma; sunt atâtea lucruri pe care mă tem să nu le uit, dar nu știu câtuși de puțin în ce ordine am să le povestesc. Acesta nu se vrea a fi un jurnal și va fi prost scris. Niciodată n-am fost în stare să scriu cum trebuie...”¹ Împărțirea pe capitole corespunde caietelor reginei, în timp ce editorul și-a luat libertatea de a adăuga titluri și sumare la fiecare capitol, pentru o mai bună orientare a cititorului. De asemenea, fotografiile, desenele, sunt reproduse în facsimil din caietele reginei, ceea ce conferă lucrării un plus de valoare.

¹ Maria Regina României, *Jurnal de război 1916-1917. Precadat de însemnări din 1910-1916*, traducere din engleză de Anca Bărbulescu, ediție îngrijită și prefață de Lucian Boia, p. 21.